

ÉGY NEM VÁRT KORSZAK ELEJÉN

Trump-korszak: New Deal II.

INTERJÚ SIMONYI ANDRÁSSAL

2001. szeptember 11. után az Egyesült Államok politikája alapvetően megváltozott, amit minden amerikai elnök elfogad általános keretként. Ezt fejezte ki Donald J. Trump a Pentagonban azzal az állítással, hogy „Soha nem feledjük el 09.11. leckéjét.” George W. Bush 9/11 kihívására háborúval válaszolt a Közel-Keleten, de ez nemcsak egy távoli háború volt, hanem átalakította az amerikai mindennapokat is. A WTC elleni támadás után Amerikában a megszokottból szokatlan lett. Az Obama-adminisztráció első ciklusát az arab tavasz határozta meg, ami nemcsak a Közel-Keletre vonatkozó politikai irány volt, hanem a nemzetközi viszonyok egészére is hatással volt. Összességében elmondható, hogy a nemzetközi viszonyokban útkeresés zajlott. Obama második ciklusa pedig egyértelműen kudarcnak minősíthető.

2017. február 22-én interjút készítettünk egyetemünk volt hallgatójával, Simonyi Andrásal, korábbi washingtoni magyar nagykövettel, jelenleg a Johns Hopkins Egyetem tanárával. Az interjún néhány hallgató vett részt az interjú készítőin kívül.

Ritter Tibor – Trautmann László: Az új kormányzat új korszakról beszél. Ez csupán kommunikáció vagy van mögötte kidolgozott koncepció is?

Simonyi András: Én azzal kezdeném, hogy ezt a helyzetet most egy hullámvasúthoz kell hasonlítani, s az én tanácsom innen Washingtonból az, hogy akinek nincs ehhez gyomra, az szálljon ki a hullámvasútból, most és itt, de nagyon gyorsan. A másik dolog az – ha már a hullámvasút-hasonlatnál tartunk –, hogy ennek a hullámvasútnak az állványai mégsem hasonlíthatók a Budapesti Vidámpark hullámvasútjának az állványzatához, ami állandóan össze akart roppanni. Ebben az esetben elég erős alapokról beszélhetünk. Ez az első megjegyzésem. Persze mindenkit rémülettel tölt el, hogy az elnök száját nagyon sok furcsa dolog hagyta el az elmúlt időszakban és ennek nagy részével azonnali reakcióként nem lehet egyetérteni, de azért azt lehet tapasztalni, hogy már többször visszavonulót fújt azokban a szélsőséges dolgokban, amiket mondott. Ez is elég látványosan történik. Nem azt mondom, hogy teljesen feladta volna a stílust, a tartalmat, de nagyon sok mindenben lehet változást tapasztalni, mérsékelt irányban. A menekültügy az egyik olyan kérdés, amelyben változás látható, pedig épp ebben a kérdésben volt nagyon durva és nagyon ijesztő az első lépés. Ezt most egy második lépés követi, ami már másként néz ki. Egyszerűen végiggondoltak bizonyos dolgokat. Ehhez a cikk-cakkhoz most egy ideig hozzá kell szokni. A másik, amit hozzá kell tenni a témához – és ezt Budapesten nem nagyon szoktak érteni –, hogy az amerikai kormányzati struktúra nagyon bonyolult, más mint a legtöbb európai. Van a Fehér Ház, vannak a minisztériumok, ezeknek a viszonya hasonlít egy kicsit ahhoz, ami annak idején a Központi Bizottság

és a kormányok viszonya volt, de azért nem teljesen pontos ez az analógia, hiszen az amerikai egy több évszázados, mégpedig demokratikus struktúra. Hozzáteszem, hogy nagyobb zűrzavar van a Fehér Házban, mint a kormányzat egészében. És ez nagyon fontos, mert azt jelenti, hogy miután a kormányzati állásokat betöltik, és a miniszterek megkezdik működésüket, ez jelentős stabilizáló tényező lesz. Egyébként a stabilizálódás, a tisztulás jele az is, hogy menesztették Michael Flynn Nemzetbiztonsági Főtanácsadót, és helyére egy sziklaszilárd, szervezni tudó, fegyelmezett, tapasztalt ember került McMaster tábornok személyében.

Továbbá nagyon fontos, hogy ez valóban egy új korszak, mégpedig nagyrészt a fel-dolgozatlan kihívások korszaka. Azon kevesek közé tartozom Washingtonban – főleg az európaiak, de még az amerikaiak között is –, aki azt mondta, hogy Trump megválasztása abszolút lehetséges. Ezzel kapcsolatban már másfél évvel ezelőtt is nyilatkoztam, le is írtam, hülyének is néztek, de akkor is azt mondtam, hogy egy kicsit ki kell menni ebből a burokból, amiben itt a keleti parton élünk, s meg fogják látni, hogy itt valami nagyon-nagy változást akarnak az emberek. Trump nem a problémák okozója, és akár-mennyire ellenszenves az, amiket mond, valójában ez politikusi reagálás számos megválaszolatlan problémára, ezért nyert választást. Én ebből indulok ki. Főleg önöknek, főleg az egyetemeken, illetve a kutatóbázisokban ezt alaposabban kell tanulmányozni, és nem szabad összekeverni a két dolgot. Külön kell kezelni azt, amit Trump okoz, ami a szélsőséges hangnemből, a szélsőséges stílusból, szélsőséges lépésekből következik és azt, ami magát a Trump-jelenséget okozta. A magyarázat a hihetetlen társadalmi feszültségekben, rémisztő és gyors változásokban, gazdasági feszültségekben, a technológiai problémákban van, a problémák a globalizáció hatásából, a szélsőséges jövedelemkülönbségekből, a technológiai kihívásokból, az automatizációból, az úgynevezett „megbontó technológiákból, gazdaságokból” (disruptive economy) fakadnak. Ez utóbbi nagyon fontos dolog, ami mostantól együtt kell élnünk, és ha mondjuk, én most lennék egyetemista, akkor ezzel foglalkoznék. 45 évvel ezelőtt, közgázosként én a computeripar konszolidációjáról írtam tanulmányt. Most önöknek például arról kellene, hogy milyen hatással lesz a világra és különösen Magyarországra az automatizáció, a robotizáció. A Trump-jelenség mögött lényegében a hátrahagyott, „elfelejtett” milliók reakciója áll.

Mindez részemről nem annyira állásfoglalás, különösen nem pártpolitikai állásfoglalás. De nem megkerülhető igazság, hogy a liberális értelmiségnek le kell másznia az elefántcsonttoronyból és a megszokottól eltérően, másként kell megközelítenie az új valóságot. Kevésbé kell állandóan szívbjait kapnia, amikor valaki olyat mond, amihez nincsenek hozzászokva, és ha valaki netán politikailag nem korrekt dolgot mond, azt se tessék kiűzni a paradicsomból. Nem a konzervativizmus szószólója szeretnék lenni, csak azt mondom, hogy sehol sincs helye – különösen a kutatóintézetekben és az egyetemeken nem – annak, hogy jobbról vagy balról korlátozzák a tudományos gondolkodást, akadályozzák azt, hogy mélyre ássanak a dolgokban.

R.T.-T.L.: *Donald Trump politikai programját sokan üresnek minősítik. Egyetért ezzel az állítással? Ide kapcsolódik, hogy a választás patrióta vagy politikai töltetűnek tekinthető? Ha politikai, akkor milyen politikai irányzat rendelhető mögé?*

S.A.: Már a választási üzenetekben is látszott, hogy minden és mindennek a tagadása egyszerre jelent meg a „programban”. Egyfelől nem vonta vissza teljesen az államilag

támogatott jóléti politikákat, de ugyanakkor ez elegyedett egyfajta konzervatív, republikánus megközelítéssel, ami egy kisebb államra kíván koncentrálni. Az állami beavatkozás visszafogását szorgalmazza, közben pedig nyilvánvaló, hogy azok a válaszok, amiket Trump próbál adni, lehetetlenek lesznek komoly állami beavatkozás nélkül. Főleg arra koncentrált, hogyan lehet választ adni a középosztály – az úgynevezett „középosztály”, ami Amerikában egyébként elsősorban a dolgozó réteget jelenti és a „munkásosztályt” is magában foglalja – válságára. Ezt a középosztályt sújtotta elsősorban a globalizáció és az előbb említett robotizáció stb.

Hogyan lehet az ő létbiztonságukat szavatolni? – ez a fő kérdés, mert ők a tipikus Trump-szavazók. És a kérdésre, hogy patrióta töltetű vagy politikai-e a program, szerintem a válasz: is-is! A patriotizmus tulajdonképpen az „America First” szinonimája. Mindenekelőtt Amerika van. Az igazi gond – és még nem tudunk semmilyen komoly elemzést adni, hogy ez majd hova vezet –, hogy az agresszív, populista megközelítés általában jellemzően gyors megoldást ígér, viszont ez csak egyfajta sebtapasz. Igazi, mély strukturális válaszokat nem fog adni. Tehát egyelőre nem kell konzekvens „programot” keresni.

R.T.-T.L.: *A gazdasági program egymással össze nem egyeztethető ígéreket halmozza, ahogy azt például Paul Krugman írta a New York Times 2017. február 1-i számában. Lehet-e várni ez alapján gazdasági stabilitást az USA-ban a következő négy évben? A globalizációval kapcsolatos álláspontja és az első 100 napban hozott intézkedései hogyan fogja befolyásolni a világgazdaságot, a tőzsdéket, az árfolyamokat?*

S.A. : Jelen pillanatban az amerikai tőzsde száguld. Ez pedig mindig a bizalomnak a jele, meglátjuk, hogy ez meddig tart. De én azt tudom mondani – amúgy nem vagyok nagy Krugman-rajongó –, lehet, hogy Krugmannak elméletileg igaza van, de nem biztos, hogy politikailag is igaza van. S ez nagyon fontos, mert egy olyan embernek, aki ezen a szinten vizsgálja a dolgokat, nem elég egyszerűen csak a közgazdasági összefüggéseket és az általa szimpatikusnak tartott politikai vonulatokat nézni, hanem ennél sokkal szélesebben kell látnia. A jelenlegi kavalkádból valószínűleg ki fog alakulni valami, és nem fog hasonlítani ehhez a zavaros ígér- és lözünghalmazhoz, amelyet most látunk. Sok minden azon múlik például, hogy beindulnak-e azok az infrastrukturális programok, amikről hallottunk, és, hogy tudnak-e új munkahelyeket teremteni a rozsdáövezetekben. Erre kell koncentrálnia egyébként Donald Trumpnak gazdaságilag, politikailag. Vagy kérdés, hogy az exportorientált iparágak hogyan teljesítenek, vagy, hogy a termelékenység tud-e folyamatosan növekedni? Ez nyitott kérdés. Ez utóbbival viszonylag keveset foglalkoznak a közgazdászok, de néhány évtized összefüggésében azt lehet látni, hogy a termelékenység nem feltétlenül növekedett az elmúlt időszakban, ami ugyancsak nagy baj.

Trump az elmúlt időszakban nagyon sokat változtatott a mondandóján, egyre nagyobb a szakadék a szövegek és a tényleges intézkedések között. (Megjegyzés: Az interjú óta, február 28-án Trump nem várt, kiegyensúlyozott beszédet mondott a kongresszusban, ahol sikert ért el. Még a legszigorúbb kritikusok is azt mondták, hogy „Donald Trumpként ment fel a pódiumra, és az Egyesült Államok elnökeként távozott.”) Ezt nem lehet nem látni. Hideg fejjel, nem ideologikus megközelítéssel, nem szimpátia alapján kell vizsgálni az összefüggéseket. Fentebb már említettem, hogy egyelőre a tényleges in-

tézkedések egyáltalán nem olyan „ostobák”, mint amilyen „ostoba” dolgokat hallottunk az első hetekben az elnök szájából. Először nekiment Kínának, azt hangoztatta, hogy az „egy Kína” politikának vége. Később visszalépett ebben az ügyben. Szépen-lassan visszalépett a NAFTA-ellenességéből is. Nemrégiben itt járt Justin Trudeau, a kanadai miniszterelnök, akinek szintén nem vagyok nagy rajongója, de meg kell hagyni, hogy ő zseniális volt abban, ahogy Trump-ot kezelte, ahogy meg tudta teremteni a közös hangot azzal kapcsolatosan, hogy Kanadának és Amerikának a gazdasága összefonódott.

Egy sor olyan dolog történik tehát, ami sokakat meglep. Egyébként az EU-ban is meg kellene érteni, hogy most türelemre van szükség [Amerikával kapcsolatban]. Ismert az a kifejezés, hogy „outside the box”, ami azt jelenti, hogy látni kell azt, ami nem hagyományos, ami valami egészen új, ami áttöri a régi felfogásokat. Ez egy „outside the box” elnök, és ezt bizony tudomásul kell venni. Ha Európában a politikusok nem tudják azt megérteni, hogy Trump másként közelítendő meg, akkor egyre nehezebb lesz ezt a helyzetet kezelni, pedig ez, szerintem, nem megkerülhető. Még valamiről nem szeretnék megfeledezni: az Obamacarerről, amelynek keretében az Obama-adminisztráció az egészségügyi biztosítást kiterjesztette a [korábban biztosítatlan] szegényekre. Közgazdászként azt kell mondanom: ez a jelenlegi állapotában katasztrófa, gazdasági nonszensz, nem fenntartható. Ez a program nem volt kitalálva finanszírozás szempontjából. Az adminisztráció előre töltötte a politikai ideológiai részét, ami nagyon szép dolog volt, nevezetesen, hogy a szegényeket is el kell látni. De nélkülözötte a gazdasági számításokat, nem volt mögötte közgazdasági gondolkodás. Mi történik most? Egyre kevesebbet beszélnek arról, hogy ezt az intézkedést el kell törölni. Vélhetően inkább korrigálni, átalakítani fogják. Trump azóta beterjesztette egészségügyi reform javaslatát és a politikai csaták egyes számú terepévé vált.

R.T.-T.L: *Sokszor érvelnek azzal az elemzők, hogy az Egyesült Államokban a fékek és ellensúlyok rendszere hatékonyan működik. Az első hetek példái ezt igazolják ugyan, de Trump ellenáll. Mi várható? Az alkotmány, a független bíróságok vagy a nemzetközi környezet és az Egyesült Államokban erős sajtó képes-e meghátrálásra kényszeríteni az öntörvényű Elnököt? Az állandósuló tüntetéseknek mekkora lesz a mérete és mi lesz az időbeli kibontakozása?*

S.A.: A fékek és ellensúlyok rendszere Amerikában működik. Aki ezt nem hiszi el, az nem ismeri Amerikát. Itt ezek a rendszerek, ezek a struktúrák, ezek az intézményes garanciák tehát elég jól szoktak működni, és most is jól fognak működni. Minden elnök megpróbál alóla kibújni. Obama tulajdonképpen ugyanezt tette. Ezt Európában egyébként nem nagyon akarják tudomásul venni, mert annyira bele voltak szerelmesedve Obamába (megint csak ideológiai szimpátia alapján), sok szempontból teljesen elvakultan nézték, pedig Obama a maga részéről nem törődött túl sokat Európával. Viszszatérve a kérdésre: Obama elég jelentős mértékben elnöki rendeletekkel kormányzott, elég szépen kibújt a kongresszus ellenőrzése alól. Szóval egyelőre emiatt nem kéne még kiátkozni Trumpot. Nem ez az elsődleges probléma.

Hozzáteszem, a sajtó be tudja tölteni a szerepét, a sajtó szabad, s az elnök komoly pofonokat kap a konzervatív sajtótól is azért a kijelentéseiért, hogy a sajtó ellenség. Én nagyon szeretném látni azt, amikor a magyar sajtó egy nyelven szólal meg és kritizálja Orbán Viktort akkor, amikor kell. Az ellensúly Amerikában nagyon szépen működik.

Más kérdés, hogy a sajtónak is le kell másznia az elefántcsonttoronyból, és ezt azért mondom, mert a sajtó gyakorlatilag teljesen el volt kötelezve Hillary Clinton mellett. Nekik borzasztóan nem tetszik Trump, és most nyalogatják a sebeiket, ahelyett, hogy megpróbálnák ők is megkeresni a kompromisszumokat. Persze Trumpnak is ki kell békülni a sajtóval. Az nem tartható, ami most folyik, és a sajtónak is meg kell nyugodnia, és ami elfogadható Trump működéséből, azt el kell fogadni, el kell ismerni, ahol viszont kritizálni kell, ott a sajtónak végeznie kell a dolgát.

Nagyon érdekesek –ebből a szempontból is – a late night show-k, a késő esti beszélgetős műsorok. Ezekből gyakran sokkal többet lehet megérteni Amerikából, mint az elemzésekből (vagy a mainstream sajtóból). Van közöttük egy Bill Maher nevű (HBO) műsorvezető, aki hetente egyszer szólal meg, nagyon liberális, utálja Trumpot, ámde mindig van konzervatív szereplő a show-jában és mindig tere van az igazi, érdemi vitának. A maga részéről elutasítja az előbb említett, rossz értelemben vett, bénító politikai korrektséget. És itt kezdődik valahol a „megbékélés”.

Még egy fontos dolgot mondanék: tessék figyelni a Kongresszust! Európában nem nagyon értik azt, hogy amikor Amerikában governmentről beszélnek, a kormányzatról beszélnek, vagyis nemcsak az adminisztrációt értik alatta, hanem a Kongresszust is. Egy csomó mindenben a Kongresszusnak van kvázi kormányzati hatásköre és a (jelenleg) republikánus Kongresszus elég szépen tölti be a kontroll szerepét. Szerintem ez is döntő lesz abban, hogy Trump hogyan kerül „normális” keretek közé. Összefoglalva: egyelőre túl korai ezekben a dolgokban ítélni. A Kongresszus végre akarja hajtani a saját programját, azt akarja pl., hogy (a tavaly elhunyt Antonin Scalia helyére) kijelöljék az új konzervatív főbírád, azon vannak, hogy ebben valahogy dűlőre jussanak. Addig, amíg a kongresszusnak az az érdeke, hogy együttműködjön valahogyan a kormányzattal, hiszen annak a napirendjét valósítja meg, addig ez az együttműködő állapot tartani fog. De nézzük meg, hogy az orosz-ügyben milyen kőkemény a kongresszus! Ebben senkinek ne legyen kétsége. Még mielőtt bárki megkérdezi, zárójelben hadd tegyem hozzá: Putyinnak semmi keresnivalója nem volt Budapesten. Ez egy elhibázott külpolitikai döntés volt, s ezt én mindenhol el fogom mondani. Addig, amíg az Egyesült Államok nem alakítja ki a következő 4-8 évnél a politikáját az oroszokkal, Magyarország ne hívja meg az orosz elnököt.

R.T.-T.L.: *Trump új stílust is képvisel a nemzetközi diplomáciában (interjúnk készítésekor ennek legjobb példája az ausztrál miniszterelnökkel folytatott telefonhívás volt). Tartós marad ez a stílus?*

S.A.: Sokat gondolkoztam azon, hogy fogjam meg ezt a kérdést. Az elnök stílusa az persze olyan, amilyen és a mamámtól kaptam volna egy-két pofont, ha olyanokat mondok, amiket Trump mond. Tehát én ezzel tudnám összefoglalni „stílusosan”. De ne feledjük el, hogy ez is főleg a szavazóknak szól; a meghökkentő dolgok, a drámai kifejezések. Trump nyelvezete kapcsán azt kell mondanom, hogy nagy baj, hogy a keleti parton és a nyugati parton élők egy lufiban – ez a legjobb szó –, egy buborékban élnek, és nagyon szépen és nagyon szofisztikáltan tudnak beszélni. Ámde azok az emberek, akik Trumpra szavaztak, ezt a nyelvezetet nem értik. Ez nem az ő nyelvezetük. És ez nem azért van, mert mind fajgyűlölők, és nem mindenki homofób csak azért, mert Trumpra szavazott. Ezt néhányan szeretnék elhithetni a világgal, de ez nem így van.

El kell menni Amerika közepébe, a szavazók közül ki kell venni az elvetemült idiótákat, akik nem tudják, hogy mit beszélnek, és láthatóvá válik, hogy nagyon sokan vannak, akik azt mondják, hogy én bizony azért szavaztam Trumpra, mert én nem bízom az elitben, nem bízom Washingtonban. Ez lehet, hogy intuíció-ellenes kijelentés, de talán az egész nyugati világnak szüksége volt erre, talán éppen ideje volt, hogy valaki kimondhatatlan dolgokat mondjon ki. Talán nem szép a dolog, talán, jobb lett volna, ha valaki ezt másként csinálja, de szerintem az egész nyugati világnak, és Amerikának mindenképpen arra volt szüksége, hogy valaki felkavarja az állóvizet. Annyit tennék még hozzá, és ez nagyon fontos, hogy persze vannak határok és szerintem ezeket a határokat Trump is elég gyorsan fel fogja ismerni.

R.T.-T.L: *Az Európai Unió nyíltan szemben áll Trump politikájával. Az Egyesült Királyság álláspontja ettől némileg eltér. A fő feszültség forrása: Irán. A külpolitikában tapasztalatlan új külügyminiszter mire lesz képes? Európában két választás lesz: Franciaországban és Németországban. Amerika Európából erős választ fog kapni. Egy nem várt korszak elején vagyunk.*

S.A. : Gyorsan megjegyzem, ne becsüljük le az új amerikai külügyminisztert, Rex Tillersont! Az Európára vonatkozó kérdésnél pontosan akarok fogalmazni: Európa nagyon rosszul teszi, hogy saját problémáinak határozott kezelése helyett nagyrészt Amerikával van elfoglalva. Tulajdonképpen bekapcsolódott a demokraták és a republikánusok belső háborújába, és oldalt választott. Szerintem ez hiba. Amerika majd megvívja a saját csatáját, nem kell miatta aggódnia. Az Európai Uniónak továbbá hatalmas hibája az is, hogy a sajtóhoz hasonlóan soha nem hitte el, hogy Trump lehet az elnök és itt kialakult egy kölcsönösen rossz szájíz. Európa nyíltan Hillary Clinton mellé állt, ez is hiba volt, Trumpban pedig mély a tüske emiatt. A mi think tank-ünk már korábban figyelmeztetett, hogy fel kell készülni, legyen egy B-terv (arra az esetre, ha mégis Trump győzne). Ezt nem tették és most kapkodás van. Egyébként az a szaladgálás, az a Canossa-járás, ami itt folyik az európaiak részéről, megmosolyogtató és azt látni kellene, hogy mennyi telefont kapunk, hogy nem tudnánk-e elintézni, hogy valaki fogadja ezt, azt, am azt. És elég magas szintről keresnek bennünket. Miközben hühognak, meg nyilatkoznak mindenféle marhaságokat, hogy Trump ugyanakkora veszély, mint az oroszok, meg az ISIS, közben mindegyik találkozni akar Trumpgal vagy Mike Pence alelnökkel. Ezt a kétszínűséget el kellene felejtetni. A Brexit nagyon nagy baj, de nem elfogadni a (Theresa May miniszterelnök által felajánlott) brit segítséget, vagyis, hogy közvetítsen Európa és Amerika között, szerintem nagy csacsóság és hiba. Én egyetértek azzal, hogy Trump kijelentései az EU-val kapcsolatban elfogadhatatlanok, de nem kellene ezeket ennyire komolyan venni. A feszültség felturbóztatása főleg német érdeke, és ki kellene mondani, hogy a németeknek van egy nagyon erős érdekelttségük abban, hogy Európa utolsó mentőváltásának tartassuk őket. Ebbe belejátszik ez a „minél rosszabb Amerikával a viszony, annál fontosabbak vagyunk mi” történet. Végül pedig hadd szóljak az európai választásokról. Már most látom, hogy nagyon sokan szeretnék Trumpra kenni az esetleges kudarcokat. Franciaországban például bekövetkezhet az, amit sokan elképzelhetetlennek tartanak (Le Pen győzelme), de ezért nem Amerika lesz a felelős. Európának szembe kellene néznie a nagy kihívásokkal – ezt eddig nem tette meg –: a tartós menekültválsággal, a munkanélküliséggel, az euróválsággal, a demokrácia-deficittel Kelet-Európában. Vagy

a növekvő orosz befolyással, vagy éppen az energiafüggőség problémájával, amivel, úgy látom, nem nagyon foglalkozik az Európai Unió. Ez utóbbiak mind-mind olyan csapdák, amelyek nagyon komoly biztonsági kockázatok is egyben. Vagy a biztonsági deficittel is szembe kellene nézni. Az elhíresült „GDP 2%-a a védelmi kiadásokra”, amiről állandóan beszélnek az amerikaiak; Európának komolyan kellene ezt venni. Ezt 5 éve is hallottam, és amikor a NATO-ban dolgoztam – pedig ennek már 17 éve – szintén téma volt. És most jön valaki, aki azt mondja, hogy gyerekek, tudjátok mit, ez most komoly. Tehát én azt akarom mondani, hogy az nem erős válasz Európából, hogy Trump Amerikája az első számú ellenség. Mert nem az. Az erős válasz az, ha Európa stabilizálódik, az európai gazdaság fellendül, foglalkoznak a munkahely-teremtéssel, foglalkoznak a munkanélküliséggel, foglalkoznak a demokrácia-deficittel, az európaiak elkezdnek költeni védelmükre, erősödik az energiabiztonság. Szóval foglalkozzanak Európa stabilizálásával, döntsék el, hogy Európának milyen ambíciói vannak a világban. Ez tekinthető erős válasznak.

A legvégén szeretnék még két dolgot elmondani, amelyekre nem vonatkoztak a kérdések, de nem fogom kihagyni ezeket. Először, hogy Amerika és Európa egymásra van utalva és én nem látok alternatívát a Transzatlanti együttműködésre. Ne lózungnak vegyék, az érdekeink, biztonsági és gazdasági érdekeink esnek egybe. És végül: Magyarországnak is vissza kell találnia a modernizációs pályára, egy társadalmi konszenzushoz, egy közép-politikára alapozott fejlődési pályára. A kleptokratikus berendezkedés bennünket egy tartós lemaradó pályán fog tartani, és ez generációkon keresztül okoz majd tragédiát. Én ezek miatt is vagyok erős szorgalmazója az amerikai-magyar kapcsolatoknak.

Ezt követően hallgatói kérdésekre került sor.

Sárvári Balázs: *Két kérdésem lenne. Az egyik az, hogy beszélt a fordulat jellegéről Trump megválasztásánál, de azzal kapcsolatban, hogy milyen munkamegosztás jön létre az adminisztráción belül, lehet-e valamilyen fordulat, lesz-e új modell? A Trump-profilba erősen belevág, hogy saját vízióját, egy önálló politikai formát akar ráhúzni bizonyos szakpolitikai témákra. Korábban sokkal inkább alakult ki az a kép, hogy szakértői háttér, hatástanulmányok, elemzések eredményeként hoz döntést az elnök. Van-e ebben fordulat, várhatóan erősebb lesz ez a fölülről lefelé irányuló irányvonal választás? A másik kérdés, hogy a Kínával való kapcsolatban a tajvani telefonszöveg követően hamar enyhülő politikai kapcsolat mellett az a Peter Navarro kerül vezető beosztásba Trump alatt, aki hírhedten provokatívan fogalmaz kereskedelempolitikai kérdésekben. Jelent-e mindez divergenciát a politikai és a gazdasági folyamatok terén Kínával kapcsolatban?*

S.A.: Nem lehet megmondani, hogy ez hogyan alakul. Többféle szcenárió van, de vegyük az optimista szcenáriót. Egy dolgot látni kell, hogy – mint említettem – a Trumpot megszavazó bázis ezt a nyelvet és ezeket a hangzatos dolgokat várja az elnöktől. Ebből, egyelőre, ő nem nagyon engedhet. Van még egy dolog. Mindenki azt mondja, hogy Trump tapasztalatlan politikus. Szerintem viszont nagyon jó politikai érzéke van,

és ő azt mondja, hogy az én hatalmi bázisom nem a kongresszus, nem a republikánus párt, nem a sajtó, az én hatalmi bázisom azok, akik kint vannak a terepen, ők az én szavazóim. És ez a kettő (a kormányzati felelősség és a szavazóbázis) egyelőre komoly konfliktusban van egymással, mert ugyanakkor a kormányzati felelősség és az elnöki rendszer miatt folyamatosan ésszerű, szakértők által megalapozott döntéseket kell hozni. Azt látom azonban, hogy egyre több nagyon profi, nagyon hozzáértő ember kerül meghatározó posztokba. A nagy váltás a Nemzetbiztonsági Főtanácsadó személyében is ezt jelzi. Tehát van okunk feltételezni azt, hogy szépen, lassan, idővel a dolog eltolódik a profizmus felé. Ennek a legnagyobb akadálya jelen pillanatban Steve Bannon személyes főtanácsadó, aki egy ultrakonzervatív figura és akinek mindenféle összeesküvés-elméletei vannak és egyelőre ő még nincs kontroll alatt. Ehhez tartozik, hogy Trump attitűdjében hosszú távon is valamiféle üzletember marad, és az ő közvetlen baráti körétől tudom, hogy felfogása szerint az a jó, ha egy tárgyaláson össze tudja ugrasztani a feleket. Szerinte nagyon jó, ha verseny van, és azt hiszem, hogy ő ezt fenn akarja tartani a kormányzás alatt is. Bannon talán ezt a célt szolgálja.

A Kínával való viszony nagyon rázós dolog, tényleg óriási bajok vannak a kínai-amerikai kereskedelmi kapcsolatokban. Kicsit cinikusan úgy fogalmaznék, hogy a multinacionális vállalatoknak a kapzsisága vezetett oda, hogy felépítették Amerika legnagyobb konkurensét a világon. A helyzet az, hogy ezt a dolgot kezelni kell. Szépen, lassan a párbeszéd felé kell terelni a folyamatot. Milyen érdekes, hogy a kínaiak nem érdekeltek a dolgok kiélezésében, ennek köszönhető, hogy a kínaiak nem kapatták el magukat. Ők szerintem sokkal, de sokkal komolyabb tárgyaló partnerek lesznek, mint például Vlagyimir Putyin. Tehát a válaszom az, hogy itt túl korai bármiféle ítéletet mondani arról, hogy fognak alakulni az amerikai-kínai kapcsolatok.

Az én meglátásom tehát annak alapján, amit itt most nap mint nap hallok olyanoktól, akik közvetlen közelében vannak a dolgoknak, hogy racionálisabb, kiegyensúlyozottabb döntések felé fog haladni a Trump-adminisztráció, de azt meg nem tudom mondani, hogy ez magát Trumpot meg fogja-e változtatni. A kettősség vélhetőleg, valamilyen formában fennmarad. Hadd meséljem el itt azt, hogy tavaly ősszel Trump mindenféle tanácsokat kapott az „okos” tanácsadóitól – meg kell nyugodnia, kicsit a közép felé kell elmozdulni. Elindult közép felé és szépen ment le a népszerűsége. És akkor ő emlékezetesen azt mondta, hogy tudjátok mit, eddig én voltam a nyerő, ti mondjátok ezeket a hülyeségeket, erre tessék, mi történik. És visszafordult, megint a Trump-féle radikális és bombasztikus kampány felé fordult, és ez lett a nyerő. Ez egy meghatározó élmény számára, ami inkább azt sugallja, hogy Trump az intuícióira alapozott politizálást is fenn fogja tartani.

Jankowski Rita: Nekem lenne egy kérdésem: az egyetemen milyen a hangulat?

S.A.: Az egyetemen rossz a hangulat, mert itt mindenki – néhány kivételtől eltekintve – Hillary Clintonra szavazott. Nagyon sokan szerettek volna visszakerülni az új adminisztrációba, mert nálunk az egyetemen rengetegen vannak, akik korábban ott hagyták az adminisztrációt és most arra számítottak, hogy szép nagy állásokat fognak kapni Hillary Clinton alatt. Hát ez nem következett be, és ez jelentősen hozzájárul a hangulathoz. De összességében kezd a dolog megnyugodni. Hadd meséljek el azonban egy tanulságos anekdotát! A múltkor az egyik kolleganővel leálltam beszélgetni, s

mondtam neki, hogy nézd, én fizetek ugyan adót, de nem vagyok szavazásra jogosult és nekem az a véleményem távolról szemlélve, hogy ami most van, az nem nagyon tetszik, de a dolgok soha nem olyan rosszak, mint ahogy gondoljuk és a múlt soha nem olyan szép, mint amilyenek mondják. Egyszer csak azt mondja, jaj de jó, hogy beszélgetünk, mert az az igazság, hogy neki is ez a véleménye, de ő ezt nem meri elmondani senkinek.

Szóval a véleményalkotással nagyon-nagyon vigyázni kell, mert veszélyes, hogy pont azokban a dolgokban, amikben a leginkább a mélyre kellene ásni az okok meghatározásában, működik egy rossz reflex, egy indokolatlan önkontroll. Megragadunk a jelenség szintjén ahelyett, hogy azzal kezdenénk el szuper gyorsan és szakmailag megalapozottan foglalkozni, hogy mi az, ami ehhez vezetett. És ezt csak azért mondom Önnek, hogy ne keseredjen el, ha ön is mérsékeltebb megközelítésben látja ezt a [Trump] dolgot, és ha majd kell, szóljon, hazautazok és megvédem magát.

Csathó Ábel: *Igazából engem a környezetvédelem érdekelne, mert sok olyan dolog van, ami visszafordítható, de talán a környezetvédelemben igaz ez a legkevésbé. Ebben milyen kilátásokra számíthatunk?*

S.A.: Ez nem lesz egy szép történet! Sokaknak nem fog tetszeni, és jogosan. De majd meglátjuk, hogy ez hogyan alakul. Vannak dolgok, amiben egy konzervatív kormány – érdekes módon – jobb eredményeket tud elérni. Erre van egy kifejezés: „Nixon in China”. Egy konzervatív, antikommunista, republikánus elnöktől senki nem várta, hogy egyszer csak fogja magát és megbékél Kínával, elkezd vele dolgozni fontos területeken. Persze szerintem is borzasztó, hogy a Környezetvédelmi Ügynökség élére egy klímaváltozás-tagadót neveznek ki, de ennek is várjuk meg a végét. Nagyon nagy gond, hogy az egész környezetvédelmi vita, ami egyébként valóban félelmetes, sajnos alapvetően ideológiai síkon zajlik. Ez egy nagyon összetett, közgazdasági, környezetvédelmi, tudományos, stratégiai, és még sorolhatnám milyen elemekkel tarkított problémakör. Amíg az ideológiai töltetből, tehát a Greenpeace aktivista-logikából ezt nem hámozzuk ki – és nekünk, egyetemeknek, kutatóbázisoknak az a dolgunk, hogy ezt kihámozzuk –, addig nem fogunk épkezláb javaslatokkal előállni a kormányzat felé. Mondok egy példát: itt van ez a fracking-probléma. A fracking lehetővé tette, hogy Amerika energiatermelő nagyhatalommá és nettó energiaexportórrá váljon, Amerika ma már nem energiafüggő és ez hatalmas, pozitív geopolitikai változás. A földgáz, és benne a cseppfolyós gáz úgynevezett tranzicionális, tehát átmeneti energiahordozó, amelyik még nem oldja meg teljesen a környezetvédelmi problémákat, de lényegesen tisztább, mint például a kőolaj vagy a szén. És ahelyett, hogy elfogadták volna, hogy bár kemény döntés, de előrelépés, elutasítják. De mi a nagyobb baj: a környezetbe kerülő káros anyagok vagy pedig azok a mikroföldrengések, amelyek a helyieket nagyon zavarják? Én ebben nem akarok ítéletet mondani, csak azt mondom, hogy ezen a síkon kellene folyni a vitának és lehet, hogy oda lyukadunk ki, hogy ha ez így van, akkor mégis a földgázra kellene nagyon erőteljesen koncentrálni. Egyébként hozzáteszem, hogy például sokkal nagyobb gondok vannak az én megközelítésemben a nukleáris erőművekkel, mint például a gázerőművekkel. A gázerőművek ellátásához rendelkezésre állna most igen olcsó és tartósan olcsó gáz, ehelyett a sokkal drágább, nem kifizetődő és gyakorlatilag, közgazdaságilag megalapozatlan atomenergiába fektetnek egyes országok és nem mondom meg, hogy konkrétan melyik országra gondolok.

Még valamit szeretnék kifejtteni, ami persze nem az Ön kérdéséhez kapcsolódik: ha Trump nem ad választ az alapvető problémákra, [a jövőben] sokkal nagyobb baj lesz. Például 4 éven belül megszűnhet 3 millió teherautó-sofőri állás. Ha belépnek az önjáró, önvezető autók, akkor az első üzletág, amelyik erre teljesen át fog állni, az a közúti fuvarozás, szállítmányozás lesz. Ez tehát 3 millió embert érint. Amit kevesen tudnak otthon, Amerikában az egyetlen állás, amelyikben 100-120.000 (!) dollárnál többet lehet keresni évente [szakképzés, magasabb iskolák nélkül] – és ez még Amerikában is nagyon nagy szám –, az a teherautó-sofőré. És itt áll majd Amerika 3 millió emberrel, akivel nem fog tudni mit kezdeni. Ezekre a dolgokra kell választ adni! Tanulniuk kell például a skandinávoktól, hogy ők ezt hogyan csinálják, átképzési programokkal helyi és országos szinten egyaránt. Új iparágak teremtésére lehet szükség helyi szinten, országos szinten stb. Ha tehát erre és hasonló kihívásokra nem tudnak választ adni, akkor négy év múlva egy sokkal nagyobb „katasztrófa” történik, mint ami Trump esetében. Trump egy zseniális, ideológiáktól mentes kommunikátor, aki erre a félelemre ráérezett és megnyerte a választásokat. Mi van akkor, ha egy zseniális kommunikátor, akinek még ideológiája is van ehhez, lép be a rendszerbe? Ezen Európának is, hozzá teszem Magyarországnak is, el kellene gondolkodni. Azon, hogy Magyarország mit fog tenni akkor, amikor például ez a monokulturális, harmadik világbeli gazdasági struktúra, ami felé tartunk – hiszen gyakorlatilag az autóipar viszi az egész országot – válságba kerül? Amikor majd az autóipar totálisan átalakul és az elektromos autógyártásnak a hozzáadott értéke sokkal kisebb lesz, automatizált és robotizált lesz, akkor mit kezd Magyarország az autóiparban dolgozó emberekkel? Azon kéne elgondolkodni, hogy például az oktatási rendszert hogyan kell fejleszteni. Ez igazi kihívás. A csúnyán leszereplő magyar politikai elitnek ezekkel a problémákkal kellene foglalkoznia.

Tehát én azt látom, visszakanyarodva a beszélgetésünk legelejéhez, hogy meg lehet ijedni [attól, ami Amerikában most zajlik], tényleg borzasztó bukfencek következhetnek be. De nem ezt kell látni, hanem azt, hogy emögött mik vannak, a trendek a nyugati világ fejlődésében, a gazdaságok fejlődésében merre mutatnak és lehet, hogy mi magyarok valami értelmes dolgot tehetünk ehhez hozzá, a saját érdekünkben. És úgyis, mint a régi alma materemnek a volt hallgatója, javaslom a Corvinus hallgatóinak, hogy ezekről a dolgokról érdemes Önöknek már most elgondolkodni, főleg azért, mert így lehet lehámozni róla azt a politikai töltetet, amit minden politikus, jobboldali, baloldali próbál minden egyes szakmai megközelítésre rányomni Magyarországon.

Köszönjük szépen a beszélgetést!

RITTER TIBOR – TRAUTMANN LÁSZLÓ

Lezárva: Washington, 2017. március 3.